

Ηχοϊστορίες ή Ηχο-Παραμυθία¹

Η ανάγνωση ή αφήγηση μιας ιστορίας, ενός παραμυθιού ή ενός ποιήματος μπορεί να δώσει αφορμή για «μουσική δημιουργία». Σε κάθε κείμενο υπάρχουν λέξεις ή φράσεις οι οποίες αντιστοιχούν σε ήχους άλλες φορές άμεσα και άλλες φορές έμμεσα.

Άμεση αναφορά ήχων έχουν οι ονοματοποίητες (ηχοποίητες) λέξεις δηλαδή αυτές που προέρχονται από την προσπάθεια της γλώσσας να αποδώσει ήχους μέσω της μίμησης. Μερικά παραδείγματα είναι οι λέξεις βροντή, θρόισμα, κρότος, γαύγισμα, τιτίβισμα, βουητό, τρίζιμο κτλ

Έμμεση αναφορά σε ήχους έχουν οι λέξεις οι οποίες σχετίζονται με αντικείμενα που παράγουν ήχους όπως μέσα μεταφοράς (αυτοκίνητα, μηχανές, τρένα, αεροπλάνα, καράβια), λεωφόρος, γήπεδο, θάλασσα, ρολόι, κομπολόι κ.ά. αλλά και φράσεις οι οποίες σηματοδοτούν ήχους κάποιων ενεργειών όπως «το πλύσιμο των δοντιών», «*οι πρώτες σταγόνες πέσαν στην γή*», «κυλούσαν προς τη θάλασσα», «*οι άνθρωποι άρχισαν τρέχοντας σχεδόν να ψωνίζουν από τα ράφια*» κ.ά.

Στις μικρές κυρίως ηλικίες η ηχοϊστορία είναι μια δημιουργική προσέγγιση που συμβάλλει στην κατανόηση αλλά και στο «ζωντάνεμα» του κειμένου. Ταυτόχρονα, δημιουργείται ένα «πρωτότυπο μουσικό υλικό» κατάλληλο εν δυνάμει για δημιουργικές συνθέσεις των παιδιών (Τσαφταρίδης 2010).

Η διαδικασία κατά την οποία τα παιδιά θα πρέπει να φανταστούν τους ήχους, να τους παράγουν και τέλος να τους ακούσουν κατά τη διάρκεια της παραγωγής τους, συμβάλλει καθοριστικά τόσο στην ανάπτυξη της ακοής τους όσο και στην ανάπτυξη της φωνής τους. Με αυτό τον παιγνιώδη τρόπο ενεργοποιείται η εσωτερική ακοή και οξύνονται οι μουσικές ακουστικές δεξιότητες – ικανότητες του παιδιού αφού την ουσία ο κάθε ήχος είναι το άθροισμα των επιμέρους χαρακτηριστικών του (ένταση, διάρκεια, οξύτητα και ηχόχρωμα)² δηλαδή του βασικού υλικού της μουσικής. Επιπλέον κατά την

¹ Παραμυθία, με την αρχική έννοια της λέξης παραίνεση, παρότρυνση, ενθάρρυνση

² Ένταση: πόσο δυνατά ή σιγά ακούγεται ένας ήχος. Διάρκεια: πόσο διαρκεί ένας ήχος μέσα στο χρόνο. Οξύτητα ή τονικό ύψος: πόσο οξύς ή βαρύς είναι ένας ήχος. Ηχόχρωμα ή χροιά: η ηχητική ποιότητα που κάνει τον κάθε ήχο αναγνωρίσιμο (π.χ. ο ήχος του βιολιού και ο ήχος του πιάνου).

παραγωγή των ήχων αυτών από τα παιδιά εμπλέκονται και βασικά στοιχεία της μουσικής όπως:

- ρυθμικά σχήματα, εναλλαγή ήχου και σιωπής (παύση),
- ρυθμική αγωγή (τέμπο), η ταχύτητα εκφοράς ηχητικού σχήματος,
- ανάπτυξη διαφορετικών ήχων στον χρόνο (μελωδία),
- συνήχηση, κάθετο άκουσμα (αρμονία)³,
- στοιχεία τεχνικών σύνθεσης (επανάληψη, παραλλαγή, καθρέπτης, αντίθετη κίνηση, ανιούσα ή κατιούσα κίνηση κ.ά.).

Μέσω της ηχοϊστορίας ο/η ειδικός της μουσικής μπορεί να επεκταθεί μουσικά πάρα πολύ σε δεύτερο χρόνο ενώ οι εκπαιδευτικοί της τάξης προετοιμάζουν το έδαφος δίνοντας στα παιδιά μια στέρεη «μουσική βάση» απλώς ασχοληθούν δημιουργικά με τις ηχοϊστορίες.

Σε μια ηχοϊστορία όσο και αν ακούγεται κάποιες φορές σαν «θόρυβος» ο ήχος που θα κάνουν τα παιδιά από την στιγμή που είναι ένας ήχος πλαισιωμένος από τον λόγο αποτελεί ένα στοιχείο με νόημα για την συγκεκριμένη ιστορία. *Άλλωστε κανένας ήχος δεν είναι θόρυβος αφ' εαυτού αλλά γίνεται θόρυβος αν εμφανιστεί εκεί που δεν έπρεπε να υπάρχει* (Pickering H., Rice T. 2017).

Αν δεν υπάρχουν μουσικά όργανα μπορούν να παραχθούν ήχοι μόνο με το στόμα ή με ηχηρές κινήσεις (παλαμάκια, στράκες με τα δάχτυλα, χτύπημα ποδιών κτλ) καθώς και με διάφορα αντικείμενα όπως χαρτιά, πλαστικά μπουκάλια, χάρτινους σωλήνες, εφημερίδες, νάιλον σακούλες, καρέκλες, σώματα καλοριφέρ και γενικά ότι αντικείμενο μπορεί να βρεθεί γύρω μας. Μια τέτοια διαδικασία θα πρέπει να ενθαρρύνεται ώστε τα παιδιά να επικεντρώνονται στα επιμέρους χαρακτηριστικά των ήχων οξύνοντας με αυτό τον τρόπο την φαντασία τους. Στη σύγχρονη μουσική μάλιστα ο «μουσικός» ήχος ακόμα και από συμβατικά μουσικά όργανα μπορεί να προκύψει από την μη συμβατική τους χρήση (Baber 2021) όπως τον έχουν χρησιμοποιήσει μεγάλοι συνθέτες του 20^{ου} και του 21^{ου} αιώνα (Τσαφταρίδης 2020).

Τα 13 παιδικά τραγούδια των παραμυθιών

³ Με την έννοια ότι η μελωδία είναι ανάπτυξη διαφορετικών ήχων στο χρόνο και η αρμονία κάθετο άκουσμα διαφορετικών ήχων.

Ένα παιδικό τραγούδι για να είναι κατάλληλο να αποδοθεί από μικρά παιδιά, από μουσικολογικής άποψης πρέπει πρωτίστως η μελωδία του να εξελίσσεται σε περιορισμένη έκταση η οποία και ανταποκρίνεται στην περιορισμένη έκταση της παιδικής φωνής. Αρκετά σχετικά στοιχεία έχουν αναφερθεί στο «Μικρό σημείωμα για τα 7 παιδικά τραγούδια του παραμυθιού» το οποίο συνόδευε το παραμύθι και τα τραγούδια στο βιβλίο «Ο πειρατής της αγάπης και η θαλασσονεράιδα», Εκδόσεις Ελληνοεκδοτική, ενώ εκτενέστερη αναφορά μπορείτε να δείτε στο βιβλίο «Παραδοσιακά τραγούδια για παιδιά» το οποίο μπορείτε να κατεβάσετε δωρεάν από τις «Εκδόσεις Άρτεμις» <https://www.ek-artemis.com/copy-6-of-book-inner-6>.

Η σύνθεση των τραγουδιών αυτών έχει λάβει υπόψη της τα χαρακτηριστικά εκείνα που διευκολύνουν και ενθαρρύνουν τα παιδιά να τα τραγουδήσουν, να τα αποδώσουν σωστά και να νιώσουν την χαρά της συμμετοχής χωρίς να «ζορίζεται η φωνή τους». Επιπλέον η «εύκολη» απόδοση αλλά και η ευκολία εκμάθησης των τραγουδιών αυτών θα λειτουργεί εκ των πραγμάτων ως μια μορφή εκπαίδευσης της φωνής τους. Στις περιπτώσεις όπου οι στίχοι είναι πολλοί όπως για παράδειγμα στην «Διατροφή» μπορούμε απλώς ακούσουμε όλο το κομμάτι και να συζητήσουμε για την «τραγουστή» ιστορία που μας αφηγείται το τραγούδι. Στην συνέχεια επιλέγουμε ακούγοντας τις προτάσεις των παιδιών μια ή δυο στροφές για να μάθουν και να τραγουδήσουν τα παιδιά.

Αναλυτικά οι εκτάσεις των τραγουδιών είναι:

1. Φθινόπωρο 5^η καθαρή (d-s)⁴
2. Η διατροφή 7^η μικρή (r-d'), επωδός 6^η μικρή (d#-l), φινάλε 6^η Μεγάλη (r-t)
3. Ξωτικά 5^η καθαρή (d-s)
4. Χειμώνας 5^η καθαρή (d-s)
5. Καλικάντζαροι 5^η καθαρή
6. Πιγκούνι 6^η Μεγάλη
7. Καρναβάλι 5^η καθαρή
8. Ανακύκλωση τώρα 5^η καθαρή
9. Τα ζώα της αυλής Α 5^η Επωδός 7^η Μεγάλη
10. Άνοιξη 6^η Μεγάλη (d-l)
11. Η Μεσόγειος 6^η Μεγάλη (d-l)
12. Πειρατής 6^η Μεγάλη (s-m)

⁴ Διαδοχή από το μεσαίο ντο μέχρι ντο του τρίτου διαστήματος στο κλειδί του Σολ αντιστοιχεί με τα αρχικά d r m f s l t d' όπου το si συμβολίζεται με το t και ο τόνος δηλώνει την 8^{βα} πάνω από το μεσαίο ντο

13. Καλοκαίρι 6^η Μεγάλη (d-l), επωδός 5^η Καθαρή (t-m)

Τα 10 από τα 13 έχουν μικρή έκταση δηλαδή μέχρι διάστημα έκτης. Στο τραγούδι «Τα ζώα της αυλής» το πρώτο μέρος Α κινείται σε διάστημα 5^{ης}, ενώ στην «Επωδό» η έκταση εκτείνεται μέχρι το διάστημα 7^{ης}. Όπως συνήθως κάνουμε αν υπάρχει δυσκολία να αποδοθεί από όλα τα παιδιά, εφαρμόζουμε την τεχνική του solo – tutti, δηλαδή μια ομάδα να τραγουδά το ένα μέρος και μια μικρότερη ή ένα δύο παιδιά το μέρος με την μεγάλη έκταση. Το ίδιο μπορεί να γίνει και στο «Καλοκαίρι». Η τεχνική αυτή πρέπει να εφαρμόζεται και σε οποιοδήποτε τραγούδι θέλουμε να τραγουδήσουμε με τα παιδιά και τυχαίνει να έχει μεγάλη έκταση.

Η συνοδεία των τραγουδιών

Το μουσικό κείμενο (παρτιτούρες) των τραγουδιών μας δίνει τα εξής στοιχεία:

- Την μελωδική γραμμή των τραγουδιών με την βασική γραμμή του μπάσου η οποία υπονοεί και τις ανάλογες συγχορδίες και μπορείτε να χρησιμοποιήσετε σε ένα όργανο συνοδείας (πιάνο, ακορντεόν, κιθάρα, αρμόνιο). Σε μερικά κομμάτια υπάρχουν συγχορδίες με 6^{ες} ή 7^{ες} τις οποίες ανάλογα με τις δυνατότητες σας μπορείτε είτε να τις παίξετε όπως είναι είτε να τις απλοποιήσετε⁵.
- Την γραμμή του μπάσου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ένα μπάσο ξυλόφωνο ή μεταλλόφωνο παίζοντας έτσι την θεμέλιο της συγχορδίας που ακούγεται στο πιάνο.
- Προτάσεις απλής συνοδείας κρουστών οργάνων από τα ίδια τα παιδιά όπου ανάλογα με τις δυνατότητες των παιδιών μπορούν να γίνουν πιο σύνθετες ή πιο απλές αν το επιθυμεί ο/η διδάσκων/ουσα ή εμψυχωτής/τρια.

Τέλος στο διαδίκτυο μπορείτε αφενός να κατεβάσετε τα μουσικά κείμενα σε απλή γραφή και αφετέρου να ακούσετε τα τραγούδια με επεξεργασμένη συνοδεία πιάνου και λίγα κρουστά σε τονικότητες βολικές για τα παιδιά και κατάλληλες για να χρησιμοποιηθούν και όργανα διατονικά όπως τα περισσότερα ξυλόφωνα και μεταλλόφωνα.

⁵ Οι «διαφωνίες» αυτές στην ουσία αφορούν «ενορχηστρωτικές» ιδέες τις οποίες μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ανάλογα με τις μουσικές σας δυνατότητες σε ένα σύνολο μουσικών οργάνων ή οργάνων Orff (ξυλόφωνα, μεταλλόφωνα κτλ).

Αναφορές

Bader R. (2021). *How Music Works. A Physical Culture Theory*. Switzerland: Springer

Pickering H., Rice T. (2017). 'Noise as "sound out of place": investigating the links between Mary Douglas' work on dirt and sound studies research', *Journal of Sonic Studies*, 14 (2017) <https://www.researchcatalogue.net/view/374514/374524/0/0>

Τσαφταρίδης Ν. (2010). Εξερευνώντας τη Μουσική. Στο Π. Κανελλόπουλος, Ν. Τσαφταρίδης (επιμ.), *Τέχνη στην Εκπαίδευση, Εκπαίδευση στην Τέχνη* (σσ. 107-118). Αθήνα: Νήσος

Τσαφταρίδης Ν. (2020). «Threnody to the victims of Hiroshima». Ένα «φανταστικό ηχοτοπίο» από μουσικά όργανα. Στο Α. Μνιέστρης, Κ. Παπαρηγόπουλος, Δ. Σαρρής (επιμ.), *Ηχος, Βίωμα, Εκπαίδευση* (σσ. 86-90). Πρακτικά 5^{ου} Συνεδρίου Ακουστικής Οικολογίας. Καλαμάτα-Κέρκυρα. Διαθέσιμο <http://www.akouse.gr/>